



// Trendovi, izazovi i mogućnosti podrške razvoju zagovaračkih organizacija civilnog društva //

Zagreb, srpanj 2023.

IMPRESSUM

Autor: Igor Vidačak

ISBN: 978-953-7960-48-3

Gong

Izvršna direktorica: Oriana Ivković Novokmet

Mihanovićeve ulica 14, 10 000 Zagreb

e-mail: gong@gong.hr

web: www.gong.hr



Sadržaj

1. Uvod	4
2. Globalni i europski trendovi usmjereni jačanju podrške zagovaračkih organizacija civilnog društva	4
3. Promjenjivo okruženje za djelovanje zagovaračkih udruga i potreba za novim oblicima podrške.....	5
4. Diskontinuitet podrške djelovanju zagovaračkih udruga u Hrvatskoj.....	6
5. Moguća područja ulaganja u razvoj sposobnosti zagovaračkih udruga u Hrvatskoj.....	7
6. Unaprjeđenje modela podrške razvoju sposobnosti zagovaračkih organizacija civilnog društva	10
Literatura	12

1. Uvod

Stvaranje preduvjeta za održivo financiranje zagovaračkih udruga jedna je od važnih komponenti poticajnog okruženja za razvoj civilnog društva. Djelovanje udruga koje aktivno zagovaraju i prate napredak reformi u područjima poput suzbijanja korupcije, transparentnosti i otvorenosti rada javne uprave, zaštite ljudskih i manjinskih prava, zaštite okoliša i sl., među ključnim je polugama jačanja odgovornost tijela javnih vlasti, a ujedno služi i kao katalizator sudjelovanja većeg broja građana u procesima odlučivanja o pitanjima od javnog interesa. Kvaliteta suradnje vlasti i udruga manifestira se ne samo kroz otvorena savjetovanja i dijalog o prijedlozima novih javnih politika, nego i kroz sposobnost vlasti da omogući odgovarajuće financiranje udruga kao partnera u ispunjavanju strateških ciljeva javnih politika, uključujući i u područjima gdje su odnosi vlasti i zagovaračkih udruga tradicionalno napeti.

Nakon pristupanja Hrvatske EU, nije bilo značajnijih iskoraka u razvoju strateških pravaca podrške djelovanju i razvoju organizacija civilnog društva. Zadnja nacionalna strategija stvaranja poticajnog okruženja za razvoj civilnog društva usvojena je 2012. godine za razdoblje do 2016. Iako je Nacionalni plan stvaranja poticajnog okruženja za razvoj civilnog društva od 2021. do 2027. godine uvršten na popis akata strateškog planiranja kojima se podupire provedba [Nacionalne razvojne strategije do 2030](#) te unatoč Odluci Vlade o pokretanju postupka njegove izrade, taj nacionalni plan do danas još nije donesen.

Nedostatak vizije i strateških nacionalnih prioriteta za podršku civilnom društvu izravno se odražava i na kvalitetu programiranja i upravljanja fondovima EU za civilno društvo. Iako se još početkom 2021. u Nacionalnoj razvojnoj strategiji RH do 2030. među horizontalnim prioritetima utvrdilo da će se „nastaviti aktivna suradnja državnih tijela s organizacijama civilnoga društva kroz duh i načelo partnerstva te da će se poticati rad organizacija civilnog društva“, još uvijek nisu definirani strateški ciljevi i aktivnosti koje vlada planira poduzeti u ovom području. Time se u konačnici onemogućuje korištenje brojnih prilika za mobilizaciju velikog inovativnog i kreativnog potencijala organizacija civilnog društva za postizanje nacionalnih razvojnih ciljeva.

Svrha je ovog kratkog osvrtu ukazati na globalne i europske trendove u podršci djelovanju zagovaračkih organizacija civilnog društva te iznijeti određene preporuke za unaprjeđenje prakse u tom području u Hrvatskoj.

2. Globalni i europski trendovi usmjereni jačanju podrške zagovaračkih organizacija civilnog društva

Kao reakcija na sve izraženije globalne tendencije urušavanja prostora za djelovanje i razvoj organizacija civilnog društva ([Civicus Monitor, 2021](#)), osobito zagovaračkih udruga, niz međunarodnih organizacija pokrenulo je inicijative da se o tom izazovu osnaži politički dijalog na najvišim razinama (UN, [2020](#) i [2021](#); [Vijeće Europe, 2018](#)). Europska komisija je usvojila Akcijski plan za europsku demokraciju u kojemu se, između ostalog, zagovara povećanje potpore i financiranja civilnog društva kao jamstva otpornosti europskih demokracija ([Europska komisija, 2020](#)). Europski parlament je u svojoj rezoluciji iz 2022. jasno upozorio na rizike sužavanja prostora za djelovanje civilnog društva u vrijeme globalnih kriza, te pozvao države članice da unaprijede sustav podrške zagovaračkim udrugama, uključujući kroz institucionalne, operativne potpore te višegodišnje cikluse financiranja uz više fleksibilnosti i manje administrativnog opterećenja ([Europski parlament, 2022](#)).

Napredak u ostvarivanju suradnje vlasti i civilnog društva u državama članicama EU redovito se prati kroz godišnje izvještaje Europske komisije o stanju vladavine prava ([Europska komisija, 2022a](#)) kao i godišnje izvještaje o provedbi Povelje o temeljnim pravima ([Europska komisija, 2022b](#)).

Osvrćući se na stanje zaštite temeljnih prava u EU, Vijeće EU je u svojim zaključcima iz ožujka 2023. pozvalo vlade država članica da čuvaju i štite poticajno okruženje za djelovanje civilnog društva, te da omoguće dostupnost fleksibilnijih modela financiranja organizacija civilnog društva uz transparentne i nediskriminativne kriterije, ujedno uključujući u dizajn tih modela i same udruge. U istim zaključcima, Vijeće je pozvalo Europsku komisiju da pojednostavi natječaje te osmisli inovativne oblike financiranja udruga i zaštitnika ljudskih prava na svim razinama, uključujući pristup programima operativne podrške ([Vijeće, 2023](#)).

OECD također sve više upozorava na važnost povoljnog pravnog i institucionalnog okvira za financiranje organizacija civilnog društva te općenito bolju suradnju države i civilnog društva ([OECD, 2022](#)), kao temelj za razvoj kvalitetnijih propisa, veću otvorenost javne uprave, smanjivanje razine korupcijskih rizika te općenito stvaranje preduvjeta za održiv gospodarski i društveni razvoj.

Unatoč snažnoj političkoj, deklarativnoj podršci, u brojnim europskim zemljama, uključujući i Hrvatsku, svjedočimo nepovoljnim trendovima u odnosima države i civilnog društva i, pogotovo, sužavanju prostora za razvoj i djelovanje zagovaračkih udruga. O tome svjedoče izvještaji Agencije EU za temeljna prava (FRA, [2021a](#) i [2021b](#)), ali i analize europskih organizacija civilnog društva ([European Civic Forum, 2023](#)).

3. Promjenjivo okruženje za djelovanje zagovaračkih udruga i potreba za novim oblicima podrške

Okruženje za rad i razvoj civilnog društva neprestano se mijenja na globalnoj, europskoj i nacionalnoj razini. Organizacije civilnog društva u razvijenim suvremenim demokracijama sve više se prepoznaju kao bitni akteri u izgradnji održivih i otpornih društava, i to ne samo kao pružatelji socijalnih usluga, nego i kao važni zagovornici društvenih promjena. Kako tradicionalna podjela uloga u javnom, privatnom i neprofitnom sektoru nestaje, raste svijest da nijedan sektor ne može sam pružiti djelotvoran odgovor na nove društvene izazove. Sve su veća očekivanja o potrebi za razvojem funkcionalnih međusektorskih partnerstava između vlada, civilnog društva, poslovnog sektora, i drugih dionika.

Neviđeno povećanje uporabe digitalnih tehnologija, kao i nove strategije za razvoj umjetne inteligencije, snažno utječu na prostor za građansko djelovanje te mijenjaju uvjete za zagovarački angažman civilnog društva ([EESC, 2017](#)) kao i ostvarivanje temeljnih sloboda udruživanja, mirnog okupljanja i izražavanja. Promjenjivo okruženje također pridonosi diverzifikaciji organizacijskih *offline* i *online* oblika djelovanja civilnog društva, sa sve širim spektrom formalnih i neformalnih inicijativa, organiziranih i neorganiziranih grupa i pokreta koji pokušavaju mobilizirati i uključiti građane u svoje djelovanje, uz sve izraženiju ulogu prekograničnih, transnacionalnih inicijativa sa zajedničkim ciljevima.

U OECD-ovoj studiji o budućnosti prostora za građansko djelovanje i razvoj civilnog društva, kao jedan od mogućih budućih scenarija razvoja i transformacije ističe se daljnje jačanje društvenih pokreta kao nositelja *online* i *offline* oblika građanskog aktivizma (OECD, 2020). U tom bi scenariju društveni pokreti mogli evoluirati kao prevladavajući oblik aktivističkog angažmana u kreiranju javnih politika, dok bi tradicionalne, institucionalizirane organizacije civilnog društva morale proći proces transformacije te ponovnog povezivanja s građanima i prihvatiti korištenje novih digitalnih tehnologija za učinkovitije zagovaranje.

Spomenuti trendovi ukazuju na potrebe za ulaganjem u nova područja djelovanja i razvoja zagovaračkih udruga, s posebnim naglaskom na jačanje kapaciteta organizacija za korištenje digitalnih tehnologija za provedbu zagovaračkih strategija i veću mobilizaciju građana, ali i za razvoj međusektorskih partnerstava u procesima odlučivanja te uspostavu demokratskog nadzora nad korištenjem umjetne inteligencije. Također, dalekosežne posljedice globalnih kriza ukazuju na rastuću potrebu za modelima brže, fleksibilnije podrške jačanju sposobnosti organizacija civilnog društva za odgovor na krizne situacije i prijetnje funkcioniranju demokratskih institucija.

Osim toga, sve složeniji društveni i ekonomski izazovi generirali su različite donatorske pristupe korištenju javnog financiranja organizacija civilnog društva kao alata za pronalaženje boljih rješenja za prioritetne probleme i postizanje vidljivijih rezultata. Osim financiranja organizacija kroz operative potpore za organizacijski razvoj te strateškog financiranja prioritetnih društvenih programa i projekata udruga, sve su izraženiji trendovi financiranja najboljih rješenja za goruće društvene probleme, odnosno financiranja za društveni utjecaj (bez obzira na organizacijski oblik subjekta koji nudi najbolja, najinovativnija rješenja). U tom smislu, sve se veći naglasak stavlja na dokaze o društvenom utjecaju uloženi sredstava odnosno mjerljivom i sustavnom društvenom poboljšanju. Takav pristup ujedno zahtijeva pažljivije programiranje i osmišljavanje shema financiranja za organizacije civilnog društva, s većim naglaskom na mjerljive pokazatelje provedbe financiranih projekata i programa. Dizajniranje programa podrške koji podupiru sustavnu i mjerljivu društvenu promjenu, dakako, ne isključuje mogućnost financiranja jednokratnih, privremenih aktivnosti OCD-a koje su usmjerene na specifične lokalne inicijative i pomažu u osnaživanju građana u lokalnim zajednicama za pozitivne promjene.

Kao jedan od primjera modela učinkovitijeg financiranja odgovora na goruće društvene izazove može se navesti [European Endowment for Democracy](#) (EED), neovisna zaklada koju su uspostavile EU i države članice Unije u svrhu pružanja brze i fleksibilne tehničke i financijske podrške demokratizaciji, ljudskim pravima, suzbijanju korupcije, sudjelovanju građana u zemljama europskog susjedstva.

4. Diskontinuitet podrške djelovanju zagovaračkih udruga u Hrvatskoj

Tijekom procesa pristupanja Hrvatske EU bilo je potrebno osmisliti niz programa sustavne podrške organizacijama civilnog društva kao važnim saveznicama u praćenju i vrednovanju provedbe usvojene pravne stečevina EU, osvještavanju javnosti o implikacijama planiranih reformi, ali i postavljanju naprednijih standarda na dnevni red nacionalnih donositelja odluka. Tako je još od 2004. godine u Hrvatskoj započeo proces sustavne podrške radu zagovaračkih organizacija iz fondova EU. Iz programa CARDS te programa PHARE financirano je niz projekata podrške udrugama koje se bave unaprjeđenjem standarda dobrog upravljanja i vladavine prava, te zagovaranjem pozitivnih promjena

u područjima demokratizacije i ljudskih prava, zaštite okoliša i održivog razvoja, kao i sudjelovanje mladih ([Škrabalo, 2008](#)).

S intenziviranjem pregovora o pristupanju RH EU te u svrhu odgovora na rastuća očekivanja Europske komisije o pružanju dokaza o provedbi usvojenih standarda EU, u okviru programa IPA osmišljeno je i financirano niz programa osnaživanja uloge zagovaračkih udruga u nadgledanju procesa usklađivanja s pravnom stečevinom EU u području borbe protiv korupcije, prava na pristup informacijama, otvorenosti i odgovornosti javne uprave, suzbijanja diskriminacije, ljudskih i manjinskih prava te održivog razvoja. U finalnoj fazi procesa pristupanja EU osmišljeni su dodatni, tranzicijski programi podrške iz [programa IPA](#) za organizacije civilnog društva kao važnih mehanizama unutarnjeg, domaćeg nadzora nad očuvanjem standarda EU nakon ulaska u punopravno članstvo.

Zahvaljujući toj podršci, organizacije civilnog društva imale su priliku odigrati nezaobilaznu ulogu u unaprjeđenju standarda EU u gore navedenim područjima, izravno sudjelujući u procesima izrade novih javnih politika, osvještavajući javnost o koristima i izazovima reformi te snažno zagovarajući sustavnu provedbu usvojene regulative odnosno utvrđenih strateških ciljeva i mjera.

Uspostavljeni desetogodišnji kontinuitet u financiranju zagovaračkih udruga, kao okosnice jačanja odgovornosti demokratskih institucija te snažnijeg sudjelovanja građana u ključnim procesima društveno-ekonomskog razvoja zemlje, trebao je svoj nastavak i puni zamah dobiti kroz Europski socijalni fond i nove natječaje planirane unutar osi Dobro upravljanje u okviru financijskog razdoblja 2014.-2020. U planu je bilo značajno ulaganje u razvoj sposobnosti organizacija civilnog društva kako bi dale još snažniji doprinos snažnijoj međusektorskoj suradnji i mobilizaciji građana u uspješnom suočavanju s preostalim post-pristupnim izazovima, poput suzbijanja korupcije, nerazvijenih programa građanskog odgoja i društveno korisnog učenja, veće transparentnosti javne uprave, pristupa informacijama te inovacija u ponovnom korištenju podataka javnog sektora.

Nažalost, značajna planirana sredstva nisu odgovarajuće utrošena te nisu ispunila očekivanja, o čemu svjedoče službena evaluacijska izvješća ([MRMSOSP, 2022](#)) te analize organizacija civilnog društva ([Gong, 2022](#)). Osim toga, u novom financijskom razdoblju 2021.-2027., fokus korištenja Europskog socijalnog fonda plus je primarno na podršci organizacijama civilnog društva koje pružaju socijalne usluge te nema planova za podršku kritički orijentiranim zagovaračkim organizacijama koje doprinose boljem upravljanju javnim politikama te praćenju reformi u području vladavine prave, suzbijanja korupcije te otvorenosti i transparentnosti javne uprave.

Izostanak planova podrške organizacijama civilnog društva u navedenim područjima ukazuje i na nespremnost državnih tijela da se i nakon pristupanja EU uhvate u koštac s nizom sustavnim problemima na koje upozoravaju relevantne međunarodne organizacije i tijela EU - poput Europske komisije u ranije spomenutim izvješćima o vladavini prava odnosno provedbi povelje o temeljnim pravima u Hrvatskoj ili Vijeća Europe – GRECO (Grupa stručnjaka za borbu protiv korupcije) u svojim evaluacijskim izvješćima ([GRECO, 2021](#)).

5. Moguća područja ulaganja u razvoj sposobnosti zagovaračkih udruga u Hrvatskoj

Nastavno na dobre prakse u financiranju zagovaračkih udruga u razdoblju prije i netom nakon pristupanja EU, te uzimajući u obzir prepoznate globalne i europske trendove kao i brojne izazove na nacionalnoj razini, u nastavku je okvirni prijedlog preporuka za daljnja ulaganja u razvoj sposobnosti

zagovaračkih udruga u Hrvatskoj. Uz preporuke su naznačeni i mogući pokazatelji uspješnosti koje bi, dakako, trebalo dodatno prilagoditi kroz participativni, inkluzivni proces, uvažavajući sve specifičnosti lokalnog konteksta.

Jačanje uloge civilnog društva u kreiranju javnih politika na nacionalnoj razini

Broj organizacija civilnog društva koje aktivno doprinose kreiranju javnih politika na nacionalnoj razini još uvijek je razmjerno nizak, na što ukazuje i [izvješća o provedbi savjetovanja](#) putem središnjeg državnog portala za e-savjetovanja. Potrebno je daljnje ulaganje u osposobljavanje udruga za korištenje naprednijih zagovaračkih strategija i mobilizaciju građana za većim sudjelovanjem u oblikovanju akata od javnog interesa. Radi što boljeg mjerenja društvenog utjecaja ulaganja u ovom području, treba uzeti u obzir neke od pokazatelja koji su istaknuti i u Evaluacijskom izvješću o korištenju ESF sredstava za civilno društvo:

- broj nacionalnih politika u čijoj su pripremi i/ili donošenju sudjelovali podržani OCD-ovi.
- broj podnesaka podržanih OCD-ova na temelju dokaza (dostavljenih npr. putem e-savjetovanja)
- broj podržanih OCD-ova koji su uključeni u nadgledanje/praćenje procesa odlučivanja kroz članstva u savjetodavnim/radnim tijelima
- broj prihvaćenih prijedloga/komentara OCD-a u otvorenim javnim e-savjetovanjima o nacrtima novih akata.

Podrška sudjelovanju civilnog društva u kreiranju europskih politika te promicanju i zaštiti europskih vrijednosti

Sudjelovanje organizacija civilnog društva iz Hrvatske u raspravama o kreiranju europskih javnih politika je gotovo zanemarivo, uz vrlo mali broj organizacija upisanih u Registar transparentnosti EU, kao ključnoj bazi podataka koja ilustrira razinu angažmana organizacija koje nastoje ostvariti utjecaj na donošenje odluka u procesima odlučivanja institucija EU. Također, broj doprinosa OCD-a otvorenim javnim savjetovanjima Europske komisije, putem portala [„Have your say“ \(Iznesite svoje mišljenje\)](#) je vrlo nizak, što ukazuje na nedovoljni interes i prepoznavanje europskih akata kao ishodišta velikog postotka akata koji se donose na nacionalnoj razini.

Na tragu već započete prakse na razini EU kroz program *Citizens, Equality, Rights and Values (CERV)* u financijskom razdoblju 2021.-2027., slične inicijative bi trebale biti osmišljene i na nacionalnoj razini kao komplementarni oblik ulaganja u promicanje i zaštitu temeljnih europskih vrijednosti demokracije, vladavine prava, temeljnih prava, transparentnosti i dobrog upravljanja, ugrađenih u ugovore o funkcioniranju EU, Povelju o temeljnim pravima te brojne međunarodne konvencije.

U tom smislu bi budući ciklusi ulaganja u zagovaračke sposobnosti civilnog društva mogli uzeti u obzir sljedeće pokazatelje napretka:

- broj podnesaka podržanih OCD-ova na temelju dokaza (dostavljenih npr. putem EU portala Have your say /Iznesite svoje mišljenje)
- broj EU politika u čijoj su pripremi i/ili donošenju sudjelovali podržani OCD-ovi kroz članstvo u radnim skupinama

-broj podržanih OCD-ova koji su uključeni u praćenje provedbe EU politika kroz članstva u savjetodavnim/radnim tijelima

-broj europskih građanskih inicijativa čijoj su promociji pridonijele OCD-ovi iz Hrvatske (kroz članstvo u platformama za podršku inicijativi)

-broj uspješnih građanskih inicijativa u Hrvatskoj (koje su prešle zakonom utvrđeni prag potpisa).

Podrška većoj vidljivosti te dobrom upravljanju u organizacijama civilnog društva

Jačanje vidljivosti, transparentnosti te struktura dobrog upravljanja u OCD-ima može pridonijeti većem povjerenju javnosti u njihov rad, spremnije sudjelovanje i podršku građana zagovaračkim kampanjama te općenito većoj održivosti djelovanja OCD-a. Mogući pokazatelji uspješnog ulaganja bi u tom smislu mogli biti:

-povećan postotak građana koji imaju povjerenja u OCD-ove odnosno u sposobnost OCD-ova da pozovu vladu na odgovornost

-povećan broj članova, volontera, aktivista, građana uključenih u aktivnosti OCD-ova-broj

- broj podržanih OCD-ova koji redovito javno objavljuju i proaktivno dijele izvješća o radu i ostvarenim rezultatima

-povećana prisutnost podržanih OCD-ova na društvenim mrežama, uz povećanje broja pratitelja, dijeljenja, komentara

-broj medijskih objava o radu podržanih OCD-ova

-broj podržanih OCD-ova s raznolikim izvorima financiranja u strukturi godišnjih proračuna.

Podrška snažnijem horizontalnom umrežavanju OCD-a i strateškoj zagovaračkoj suradnji s neovisnim medijima, akademskom zajednicom i poslovnim sektorom

Inicijalna ulaganja u razvoj tematskih mreža odnosno partnerstva visokoškolskih i istraživačkih ustanova s organizacijama civilnog društva trebala bi se dodatno razvijati kroz srednjoročne i dugoročne programe podrške u različitim područjima javnih politika za čiju je održivu provedbu nužan snažan zagovarački potencijal civilnog društva u suradnji sa strateškim partnerima iz akademske zajednice, neovisnih medija te poslovnog sektora. Takva strateška partnerstva i sinergijsko udruživanje različitih vještina i kompetencija mogu značajno unaprijediti kvalitetu zagovaranja za društvene promjene te uspostaviti dugoročne oblike mentorstva i međusektorske suradnje. Kako bi se optimalno iskoristio razvojni potencijal ovakvih tematskih mreža, nužno je prilikom dizajniranja programa podrške omogućiti članicama mreža veći prostor za kreativnost i fleksibilnost u osmišljavanju rješenja prilagođenih potrebama.

Kao pokazatelje uspješnosti takvog umrežavanja i partnerstava moguće je predvidjeti, primjerice:

-broj podržanih OCD-ova koji su uključeni u (ad-hoc, neformalne, fleksibilne) tematske mreže za zagovaranje promjena u pojedinim područjima javnih politika (koje uključuju velike i male OCD, neovisne medije, sveučilišta, poslovni sektor)

-povećan broj provedenih zagovaračkih kampanja uz angažman članica tematskih zagovaračkih mreža iz različitih sektora

-povećan broj *policy* stajališta /analiza koja su rezultat međusektorskog zagovaračkog angažmana

-povećan broj sveučilišnih programa društveno korisnog učenja za studente koji se provode u partnerstvu između OCD-a i visokoškolskih ustanova.

Podrška OCD-ima za djelotvoran odgovor na izazove digitalne transformacije

Sve raširenija uporaba digitalnih tehnologija, kao i trendovi razvoja umjetne inteligencije, značajno su promijenili okruženje za zagovarački angažman civilnog društva te ukazuju na potrebu jačanja sposobnosti zagovaračkih udruga za djelotvoran odgovor na izazove digitalne transformacije. To podrazumijeva jačanje sposobnosti za osmišljavanje i provedbu novih vještina digitalnog javnog zagovaranja, uključujući učinkovito korištenje društvenih mreža, organizacije virtualnih sastanaka, provedbu online istraživanja javnog mnijenja, ali i učinkovito upravljanje podacima (uključujući i otvorene podatke javnog sektora) te korištenje novih alata umjetne inteligencije. Dodatno, novi izvanjski rizici i prijetnje iziskuju i razvoj sposobnosti OCD-a u području kibernetičke sigurnosti. Raste i potreba za jačanjem modela demokratskog nadzora nad korištenjem umjetne inteligencije u postupcima odlučivanja o pitanjima od javnog interesa.

-broj zajedničkih projekata OCD-a i IT sektora u korištenju digitalnih tehnologija za društvene promjene

-broj provedenih digitalnih zagovaračkih kampanja

-broj primjera ponovnog korištenja otvorenih javnih podataka u svrhu stvaranja nove društvene i gospodarske vrijednosti.

6. Unaprjeđenje modela podrške razvoju sposobnosti zagovaračkih organizacija civilnog društva

Uz već postojeće oblike ad-hoc, jednogodišnjeg i višegodišnjeg financiranja projekata i programa, nužno je dodatno proširiti spektar raspoloživih oblika institucionalne podrške zagovaračkim organizacijama civilnog društva koja omogućuje veći fokus na rad na terenu i jačanje potencijala za mobilizaciju sudjelovanja građana u provedbi društveno korisnih programa i procesima odlučivanja na svim razinama.

Također, u svrhu povećanja vidljivosti zagovaračkih inicijativa i njihove veće prepoznatljivosti u širem krugu zainteresiranih dionika i javnosti, moguće je više koristiti otvorene pozive za javnu prezentaciju ideja („*pitching*“) za projekte koji bi se financirali iz javnih izvora. Nakon inicijalne prezentacije ideja, zainteresirane organizacije, neformalne inicijative i aktivisti bi mogli predstaviti svoje ideje pred panelom stručnjaka iz različitih sektora. Najbolje ideje bi dobile dodatnu podršku i mentoriranje za razvoj jednostavne prijave projekta za financiranje, kao i podršku u osiguranju održivosti započetih aktivnosti i povećanje njihovog društvenog utjecaja.

Konačno, nameće se potreba za većom sinergijom postojećih donatora kroz stvaranje „udruženog fonda“ (*pooled fund*) koji bi okupio različite međunarodne i domaće donatore iz javnog i privatnog sektora u podršci unaprijed utvrđenim zajedničkim tematskim prioritetima i ciljevima.

Ipak, za taj vid naprednijeg planiranja podrške zagovaračkim organizacijama civilnog društva, nužno je usvajanje Nacionalnog plana stvaranja poticajnog okruženja za razvoj civilnog društva te snažnija središnja koordinacija provedbe utvrđeni prioritetnih ciljeva i mjera.

Literatura

Civicus Monitor (2021) Report - People Power under Attack, <https://findings2021.monitor.civicus.org>

Council of the EU (2023) Council Conclusions on the application of the EU Charter of Fundamental Rights; The role of the civic space in protecting and promoting fundamental rights in the EU <https://data.consilium.europa.eu/doc/document/ST-7388-2023-INIT/en/pdf>

Council of Europe – PACE (2018) *New Restrictions on NGO Activities in Council of Europe Member States*, Parliamentary Assembly Council of Europe, Strasbourg, <http://assembly.coe.int/nw/xml/XRef/Xref-XML2HTML-en.asp?fileid=24943&lang=en>

EU Agency for Fundamental Rights -FRA (2021a) Legal environment and space of civil society organisations in supporting fundamental rights – Croatia http://fra.europa.eu/sites/default/files/fra_uploads/franet_croatia_civic_space_2021.pdf

EU Agency for Fundamental Rights – FRA (2021b) *Protecting civic space in the EU*, Publications Office of the European Union, 2021, <https://data.europa.eu/doi/10.2811/43436>

European Centre for Not-for-Profit Law-ECNL (2021) Are We Nurturing Civil Society in Europe – Or Merely Keeping the Boat Afloat?, <https://ecnl.org/news/are-we-nurturing-civil-society-europe-or-merely-keeping-boat-afloat>

European Civic Forum (2023) Civic Space Report 2023, Fighting for Democratic Empowerment and Resilience <https://civic-forum.eu/wp-content/uploads/2023/03/Civic-Space-Report-2023-European-Civic-Forum.pdf>

European Commission (2020) *Communication from the Commission to the European Parliament, the Council, the European Economic and Social Committee, and the Committee of the Regions: European Democracy Action Plan*, OM(2020) 790 final, European Commission, Brussels, <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/HR/TXT/HTML/?uri=CELEX:52020DC0790>

European Commission (2022a) Annual 2022 rule of law report – the rule of law situation in the European Union, https://commission.europa.eu/publications/2022-rule-law-report-communication-and-country-chapters_en

European Commission (2022b) Annual 2022 report on the application of the Charter of fundamental rights https://commission.europa.eu/document/688807ed-a1a5-4526-a8b2-9d89dd47911c_en

European Economic and Social Committee - EESC (2017) The future evolution of civil society in the European Union by 2030 https://www.eesc.europa.eu/sites/default/files/files/the_future_evolution_of_civil_society_in_the_eu_by_2030.pdf

European Parliament (2022) Shrinking Space for Civil Society in Europe, European Parliament Resolution of 8 March 2022 on the Shrinking Space for Civil Society, https://www.europarl.europa.eu/doceo/document/TA-9-2022-0056_EN.pdf

European Parliament (2022) *Civil society: Parliament calls for EU rules and strategy to counter threats*, <https://www.europarl.europa.eu/news/en/press-room/20220304IPR24799/civil-society-parliament-calls-for-eu-rules-and-strategy-to-counter-threats>

Gong (2022) Propuštene prilike i neispunjena obećanja: „hrvatski model“ podrške civilnom društvu kroz Europski socijalni fond, <https://gong.hr/wp-content/uploads/2022/07/Propustene-prilike-i-neispunjena-obecanja-„hrvatski-model-podrske-civilnom-drustvu-kroz-Europski-socijalni-fond.pdf>

GRECO (2021) Izvješće o sukladnosti – Peti evaluacijski krug - Sprječavanje korupcije i promicanje integriteta u središnjoj izvršnoj vlasti (najviše izvršne dužnosti) i tijelima nadležnim za provedbu zakona <https://rm.coe.int/fifth-evaluation-round-compliance-report-on-croatia-adopted-by-greco-a/1680a4f330>

MRMSOSP (2022) Završno izvješće - vrednovanje djelotvornosti, učinkovitosti i učinka Operativnog programa Učinkoviti ljudski potencijali 2014.-2020. - GRUPA 4: Vrednovanje Prioritetne osi 4 „Dobro upravljanje“ http://www.esf.hr/wordpress/wp-content/uploads/2022/03/Završno-izvješće_finalna-verzija-1.pdf

OECD (2020) Digital Transformation and the Futures of Civic Space to 2030, Development Policy Paper, OECD Publishing, Paris. <https://www.oecd.org/dac/digital-transformation-and-the-futures-of-civic-space-to-2030-79b34d37-en.htm>

OECD (2022) The Protection and Promotion of Civic Space: Strengthening Alignment with International Standards and Guidance, OECD Publishing, Paris, <https://doi.org/10.1787/d234e975-en>

Sabor (2023) Nacionalna razvojna strategija Republike Hrvatske do 2030. godine https://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/2021_02_13_230.html

Škrabalo, M. (2008) International Funding for Civil Society Development in Croatia: Overview of Main Sources 2004-07, Government Office for Cooperation with NGOs, <https://udruga.gov.hr/UserDocImages/userfiles/file/International%20funding%20overview.pdf>

UN (2020) *United Nations Guidance Note: Protection and Promotion of Civic Space*, Office of the High Commissioner for Human Rights, United Nations, Geneva, https://www.ohchr.org/sites/default/files/Documents/Issues/CivicSpace/UN_Guidance_Note.pdf

UN (2021) *Civil Society Space: COVID-19: The Road to Recovery and the Essential Role of Civil Society*, Resolution adopted by the Human Rights Council, United Nations General Assembly, United Nations <https://www.ohchr.org/en/documents/thematic-reports/ahrc5113-civil-society-space-covid-19-road-recovery-and-essential-role>